

Författare: Arild Blid
Handledare: Hanna Magnusson
Swedish A: Literature (HL)
Extended Essay
International Baccalaureate
Växjö Katedralskola
VT 2018

“Och friden sänker sig i min själ”

En undersökning av vattnets funktioner i Vilhelm Mobergs

Din stund på jorden och Brudarnas källa

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Det eviga urelementet — början och slutet på allt	5
3. Den helande inverkan	9
4. Sammanfogningen av tiden	11
5. Slutsats	13
6. Källförteckning	16

Inledning

Vilhelm Moberg (1898-1973) är en av Sveriges mest uppskattade författare, och av många betraktad som en litterär nationalklenod. Moberg växte upp under mycket enkla förhållanden; som barn skrev han med kolbitar på smörpapper. Således kom Moberg till att hysa en kompromisslös respekt för de svaga, vilket löper som en röd tråd genom hans texter: karaktärerna är i regel anspråkslösa människor som ihärdigt kämpar för att klara vardagen. Moberg uppmärksammar det “vanliga” folket, han representerar gemene man — detta är en av flertalet anledningar till att jag utvecklat ett större intresse för Moberg och hans verk. Ytterligare en anledning är Mobergs sublima miljöskildringar, som återfinns i flera av hans romaner. Naturliga företeelser väcks allt som oftast till liv, och kring dem välvs något suggestivt. Icke att förglömma är det faktum att dessa trolska miljöskildringar så gott som undantagslöst manifesterar sig på den småländska landsbygden, vilket värmer ett lokalpatriotiskt hjärta som mitt eget — själv född och uppvuxen i Småland, inte långt ifrån Mobergs hemsocken. I synnerhet vilar mitt intresse för miljöskildringarna i de mångfasetterade vatten-besjälningar som återfinns i ett antal av Mobergs verk. Dessa vatten-besjälningar är vad som gett upphov till denna uppsats.

Romanen *Din stund på jorden* (1963) utspelar sig på ett enkelt hotellrum vid stillahavskusten i Kalifornien i vilket en åldrande svensk utvandrare, Albert Carlson, tillbringar sina sista dagar. Året är 1962, Kubakrisen har nått sitt kulmen och världen befinner sig på tröskeln till ett förödande kärnvapenkrig. Trots detta, vandrar Alberts tankar till en annan, annorlunda kris, närmare bestämt en existensiell sådan.¹ Under tiden som Albert ägnar sina dagar åt att avveckla sitt sista företag grubblar han över livet, döden, tidens gång, sin

¹ Holmes, Philip (2001), *Vilhelm Moberg: En introduktion till hans författarskap*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, s. 174

bror Sigfrids tidiga bortgång, men framförallt söker han insikt om sitt eget liv och en ständig fråga återkommer: Hur har jag förvaltat min enda stund på jorden?

Det föreligger slående likheter mellan romanens upphovsman och dess protagonist: Albert Carlson är lika gammal som Moberg var vid tillfället då romanen författades. Dessutom förlorade de båda en äldre bror i unga år, något som kom att präglade deras syn på den allmogliga tillvaron och livet i stort.² Philip Holmes är en av de främsta Mobergkännarna, och har beskrivit romanen på följande vis: ”*Din stund på jorden* är ett djupt personligt verk där det föreligger stark identifiering mellan författaren och berättarjaget.”³ Ingrid Nettervik och Anna Williams instämmer: “Romanen är inte självbiografisk, men vilar likväl i djupaste bemärkelse i Mobergs egen livserfarenhet.”⁴

Romanen är starkt präglad av Stilla havet, den ocean vid vilken Albert framlever sina sista dagar, och fyller en stor och mycket viktig funktion. Det gör även den bäck, vid vilken Albert och hans äldre bror Sigfrid spenderade stora delar av sin uppväxt. Även detta förefaller vara taget direkt ur Mobergs eget liv och erfarenheter, då vatten, i form av bäck och hav hade stor betydelse för Moberg under hans uppväxt, senare även under hans författande: det var vid Bjurbäckens bro som Vilhelm bytte böcker med sina vänner under ungdomsåren.⁵ Moberg bodde under en tid vid stillahavskusten, i Carmel, Kalifornien. Där fann han ro och inspiration, något han kopplade till närheten till havet: “Jag kan bara säga att det är lätt att arbeta härute. Min bästa vän, den väldiga oceanen, sviker mig inte.”⁶

1946 publicerades den roman som kom att betraktas som Moberg mest poetiska:

Brudarnas Källa — “En roman utformad som ett drama i fyra akter eller tidsplan, där fyra

² Holmgren, Ola (2005), *Emigrant i moderniteten. Vilhelm Mobergs mansfantasier*. Stockholm/Stehag: Östlings Bokförlag Symposion, s. 324–325

³ Holmes (2001), s. 174

⁴ Nettervik, Ingrid och Williams, Anna (red.) (2009), *Vidare med Vilhelm Moberg*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, s. 159

⁵ Johansson, Anders (2011), *I Vilhelm Mobergs sällskap*. Kalmar: Ängö bok och bild, s. 33

⁶ Eidevall, Gunnar (red.) (1993), *Porträtt av Vilhelm Moberg*. Stockholm: Carlsson bokförlag, s. 77

spelmän från dessa olika tidsepoker i monologer berättar sin historia”, som Ola Holmgren sammanfattar det hela.⁷ Kronologin i romanen är omvänd och berättelsen rör sig bakåt i tiden. Med början från tidigt 1900-tal vandrar berättelsen tillbaka i tiden ner till bronsåldern.⁸ Olle Larsson fångar romanens kärna bra i sin inledande text till Moberg-sällskapets nyutgåva av det lyriska verket: ”Romanen handlar om det som är essensen i allt mänskligt liv. Naturens ständiga återfödelse ställs i kontrast till människans korta stund på jorden. Det eviga och det förgängliga, livet och döden som vandrar sida vid sida, förenas i en berättelse om det som är villkoren för allas våra liv.”⁹

Även i *Brudarnas källa* återspeglas Mobergs personliga relation och syn till vatten, främst genom den källa som ringlar sig fram genom Ekekullen på vilken samtliga tidsplan utspelar sig, och förefaller vara inspirerad av Mobergs barndomsbäck. Källan erhåller emellertid (precis som bäcken och Stilla havet i *Din stund på jorden*) en stark prägel på romanen och fyller flera viktiga funktioner.

Den frågeställning jag valt att fördjupa mig i lyder: Vilka funktioner fyller vatten, i form av hav, källa och bäck, i Vilhelm Mobergs romaner *Din stund på jorden* och *Brudarnas källa*? Jag kommer att undersöka tre aspekter av vattnets funktioner, varav den första lyder: Det eviga urelementet — början och slutet på allt. Den andra aspekten lyder: Den helande inverkan. Den tredje och sista aspekten lyder: Sammanfogningen av tiden. Emellertid kommer jag även att belysa den identifiering som föreligger mellan de båda romanernas vattenfunktioner.

⁷ Nettervik och Williams (red.) (2009), s. 85

⁸ Moberg, Vilhelm (2014), *Brudarnas källa*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, s. 10

⁹ Moberg (2014), s. 9–10

Det eviga urelementet — början och slutet på allt

Vatten som det eviga urelementet varifrån allt liv på jorden tar sin början, dit allt efter jordelivets slut återvänder genomsyrar såväl *Brudarnas Källa* som *Din stund på jorden*.

I *Din stund på jorden* är det framförallt Stilla havet, den ocean vid vilken romanens huvudperson, Albert Carlson, framlever sina sista dagar som refereras till som det eviga urelementet: "Jag är gäst på ett hotell som är beläget mellan Gatan och Oceanen. Jag bor emellan en människoskapelse och ett urelement, inregistrerad från födelsen som en tillfällig företeelse på jorden. Emellan det efemära och det eviga har jag mitt hem."¹⁰

Genom hela romanen återkommer Albert till havet som ursprungskällan till allt liv på jorden, hur det var havet som förde honom iland på livets strand men även hur det är havet som en dag kommer att föra honom därifrån: "Det föresvävar mig att jag framlever mitt liv på en ytterlig smal landremsa, där jag spolats upp från ett oändligt hav och där jag med möda och ansträngning klänger mig kvar, väntande på det enda som ännu kan hända mig: Att samma hav som har fört mig hit skall ta mig tillbaka igen, skall skölja mig bort från mitt lilla landfäste och i sitt djup förutna mig sömnen utan slut"¹¹

Moberg väljer emellertid även att avsluta sin roman genom att återigen framföra budskapet om havet som den eviga vilan, dit man efter jordelivets slut återvänder: "Jag fortsätter min vandring längs stranden om kvällen och går med lugna, långsamma steg över dynerna. Tätt efter mig kommer vattnet och fyller hålen efter min fot i sanden."¹² Värt att notera är att just detta stycke (romanens sista) är avskilt från resten av texten på sidan genom en asterisk. Detta medför ett understrykande av budskapet. Vatten som fyller igen fotspår i sanden är en metafor som inte enbart förekommer i romanens sista stycke. Den återfinns

¹⁰ Moberg, Vilhelm (1998), *Din stund på jorden*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag, s. 5–6

¹¹ Moberg (1998), s. 8

¹² Moberg (1998), s. 231

emellertid på ytterligare två ställen: “Där jag nyss har gått fram sköljer vågsvallet bort mina fotspår, fyller igen hålor i sanden, jämnar till och utslätar sanden.”¹³ Metaforen återkommer igen ett slag senare, när Albert samtalar med Jesus-Jensen: “Hans bara fötter sjunker ner i sanden, rocken flaxar kring de nakna, magra smalbenen som en vingskjuten fågel. Men efter honom kommer strax havet och sköljer bort märkena från hans steg.”¹⁴ En alternativ tolkning av metaforen skulle vara att den istället för att framföra budskapet om havet som den eviga vilan, dit man efter jordelivets slut återvänder, medför budskapet om havet som det eviga, människan som det förgängliga och hur havet en gång åter kommer att härska allena både natt och dag.¹⁵

Vid ett tillfälle i romanen när Albert badar i Stilla havet, överfalls han av dess vågor som drar med honom och slungar honom emot klipporna och han skadar sig lindrigt. Moberg skriver: “Jag överfölls bakeifrån av en väldig våg, som tog mig med till stranden där den kastade mig emot en klippa. [...] Havet hade gett mig en örfil, som så när hade slungat mig in i rummet, där ingen tid mer finns”.¹⁶ Moberg konkretiserar det faktum att havet är det som slutligen tar ifrån människan livet; budskapet förtydligas genom att applicera det på en verklig händelse. Här är det även värt att notera hur havets styrka och kraft blir påtaglig. Ord som “slunga” och “örfil” väcker hos läsaren kraftfulla associationer, och ger således havet mäktig status. Detta är dock inte unikt för romanen som helhet: benämningar av havet, och liknelser av dess ljud och egenskaper som väcker kraftfulla tankeanknytningar återfinns på flera ställen: “[...] vågorna ur djupet slår sönder sig mot strandklipporna med ljudet av kanonskott, så att vattnet sprutar upp och sköljer cypressernas kronor [...] Om dagen har

¹³ Moberg (1998), s. 124

¹⁴ Moberg (1998), s. 126

¹⁵ Holmes (2001), s. 176

¹⁶ Moberg (1998), s. 18–19

motorernas buller makten över mina öron, om natten härskar havet allena.”¹⁷ Ord som “kanonskott”, och “härskar” är centrala. Vidare skriver Moberg: “En gång skall havet vara den suveräne Härskaren dygnet runt”¹⁸. Här är det värt att belysa det faktum att “Härskare” skrivs ut med versalt H, vilket armerar havets storhet än mer. Litet längre fram i romanen benämns havet med ord av samma art: “Igår hävde sig oceanen och hotade med vredens vågor och spydde ut rottryckta växter ur sitt djup”.¹⁹ Det är dock värt att nämna meningens slut, då det ger motvikt åt den överväldigande kraft och makt som havet tycks besitta: “[...] idag ligger den blid och fredlig och smeker stranden med mjuka böljor från dyningen.”²⁰

Vad man slutligen kan säga om dessa liknelser och benämningar är att de sammantaget gör havet till något mer än bara ett ursprung. Det blir även en *urkraft*.

Brudarnas källa är indelad i fyra så kallade “tider”. Alla “tider” skildrar olika tidsepoker och olika karaktärer, men påbörjas och avslutas på samma sätt, nämligen genom att låta Källan föra talan. Detta gör, i sig, vattnets funktion som symbol för just alltings början och slut, mycket påtaglig.

Inledningen till *Tid I* lyder: “Jag är vatten, jag är början. Jag var före ekarna, gräset och blommorna. Jag var före fänaden, som avbetar gräset. Jag var före svängande vinge och löpande fot. Jag var före humlorna, bina och fåglarna. Jag var före sorgen och glädjen. Jag var före gråten och skrattet. Jag var före sången och spelet och dansen. Jag var före plågan och våndan och ångesten på jorden. Jag var före människornas släkt. [...] Jag är källan, jag är början.”²¹ Redan i den första meningen av romanen etablerar Källan själv sin symbolik i

¹⁷ Moberg (1998), s. 5

¹⁸ Moberg (1998), s. 5

¹⁹ Moberg (1998), s. 149

²⁰ Moberg (1998), s. 149

²¹ Moberg (2014), s. 25

romanen som "början". Detta förtydligas emellertid genom att upprepa "jag var före", följt av diverse växter, djur och känslotillstånd. Värt att notera i detta stycke är de många stilmedel som används för att förstärka och befästa källans symbolik, bl.a asyndeser, polysyndeser och antiteser. Emellertid är det inte enbart källan själv som uttryckligen befäster och etablerar sin symbolik i romanen. Så gör även romanens fyra huvudkaraktärer, som de fyra tiderna kretsar kring: "[...] en människa tar slut en gång, det gör inte källan. Hon är en evighetsbrunn."²²

I slutet av *Tid I* dör Anders Eriksson, den spelmans öde *Tid I* skildrat, och återvänder därefter till Källan: "Så har du återvänt till mig Anders Eriksson, gammal spelman! Här hos mig skall du stanna. Du har blivit en av de bofasta."²³ "Återvänder" är värt att understryka, då det antyder att han tidigare varit där. I detta sista stycke av *Tid I* får man som läsare också reda på vad som i vattnet väntar en efter jordelivets slut: "Här har du ingen upprättelse att hoppas på och ingen belöning att vänta, men heller inget straff att frukta. Jag känner ingen som är ond och ingen som är god. Jag känner blott de mina, och hos mig är alla jämnlika"²⁴. Vattnet kan alltså följaktligen beskrivas som ett slags neutralt nirvana. En ojävig och till viss del likgiltig motsvarighet till efterlivet, i Kristen bemärkelse.

Vatten som livsberövare tar sig konkreta former även i *Brudarnas källa*, i och med Anders Pipare som med största sannolikhet dör genom att drunkna i källan: "Vem dånar så i mina öron och förstummar mitt spel? Vem sköljer över mitt huvud, vem griper min kropp? Vem tränger in i min mun, vem tilltäpper min strupe? Vem tager bort min andedräkt för mig? Vem kväver mitt bröst itu? Vem kväver mitt skri? *Vem tager världen bort för mig?* Det är källan."²⁵ Likaså genom den offerritual som genomförs i källan, i slutet av *Tid IV*: "Det hördes ett plummsljud i vattnet. Det lät som om något tungt hade släppts ner, en sten eller en

²² Moberg (2014), s. 56

²³ Moberg (2014), s. 68

²⁴ Moberg (2014), s. 68

²⁵ Moberg (2014), s. 147

stock. Med det kom liv och rörelse i källan; det slog häftigt, det slog och larmade. Och det kom ett skri där borta ifrån.”²⁶

Den helande inverkan

Moberg har vid flertalet tillfällen yttrat hur Stilla havet försedde honom med ro och harmoni, under åren i Carmel, Kalifornien. Oceanen rensade hans tankar, och fungerade i mångt och mycket som en litterär inspirationskälla. För Moberg kom havet att representera en positiv kraft i skapelsen.²⁷

Mobergs personliga relation med Stilla havet och dess kraftförnyande, nästintill terapeutiska inverkan på honom återspeglas mycket tydligt i *Din Stund på Jorden*, och i Albert Carlsons karaktär. Vid flera tillfällen genom romanen vandrar Albert längs Laguna beach (Stilla havskusten), och uttrycker allt som oftast hur han blir lättare och renare till sinnes i närhet med havet. Hans bryderier tycks med ens skingras och erhåller följaktligen förnyade krafter: “Samvaron med staden tröttar ut mig, havet ger mig krafterna tillbaka. Om morgnarna går jag direkt ur sängen ner till stranden och låter vågorna kasta sig över min kropp. De spolar den, sköljer bort dåsigheten, som dröjer sig kvar från nattens sömn och dvala. Om kvällarna företar jag samma vandring och dränker dagens samlade trötthet i havet. Oceanen verkar upplivande på mitt psyke”²⁸ En fysisk kontakt med havet renar hans psyke. Lite längre ner i samma stycke nämns havets tillhandahållande av livskrafter återigen: “[...] säkert är att mina livskrafter förnyas ur Stilla Havet.”²⁹

²⁶ Moberg (2014), s. 172

²⁷ Holmes (2001), s. 176

²⁸ Moberg (1998), s. 18

²⁹ Moberg (1998), s. 18

Utöver känsel som ett sinne vilket havet berör, och således alstrar lugn och förnyade krafter, återfinns lite längre fram i romanen även lukt och smak: "I det stora vattnets närhet stillas min oro. Över mina trötta svidande ögonlock lägger havsvinden sina milda, lugnande händer. Jag andas stilla. I mina näsborrar drar jag in lukten från djupens växter, av gräsen, tången, slingorna från giant kelp, av vattnets dofter och salter. Och genom hud, näsa och mun känner jag vederkvickelsen"³⁰

Ett slag senare tilläggs även hörsel: "Havets stämma sänker sig till en mildare ton, ett stillsamt sorlande. Världens lunga andas saktare mot natten. Jag bor emellan staden och havet, och ikväll ska jag åter somna med havsbruset dröjande i öronens snäckor"³¹

I *Brudarnas källa* handlar den helande inverkan i synnerhet om en fysisk helning, snarare än en psykisk. Det beskrivs bl.a hur kvinnor går till Källan för att få sin mödom tillbaka (vilket i romanen betraktas som en eftersträvansvärd "rening", i en sedlig bemärkelse): "Det var en välsignad källa som rann upp i ängen, en läke-källa. Hon tog emot allt ont, som vi förde med oss till henne, hon tog det med sig i sin fåra och förde det bort. [...] Och hon hjälpte flickorna och utplånade spåren efter midsommarnattens bröllop. De tvådde sig i hennes rinnande vatten, som åter gjorde dem kyska och ärbara: Källan gav dem mödomen tillbaka."³²

Här är det också värt att notera hur källan benämns vid "hon". Källan har alltså ett kvinnligt pronomen, vilket i någon mån understryker den ömhet och de omsorgsfulla och omhändertagande egenskaper som den besitter. Det kvinnliga pronomenet indikerar en slags moderlig värme. Källans vatten beskrivs även vid ett tidigare skede i romanen vara "mjukt som en kvinnas mun"³³, vilken förser fog till mitt påstående. Källan beskrivs tillika här som

³⁰ Moberg (1998), s. 20

³¹ Moberg (1998), s. 25

³² Moberg (2014), s. 97

³³ Moberg (2014), s. 66

“välsignad”, vilket eleverar dess status till något gudomligt, vilket betonar de övernaturliga förmågor den besitter, återförandet av den kvinnliga mödomen bl.a.

Emellertid bringar även källans vatten frodighet till socknens flora och fauna: “Det är källan som ger oss det frodiga höet här. Den göder ängen med sitt vatten, som flödar över fåran och rinner ut över marken höstar och vårar. Ju mer den flödar över om våren, desto mer hö bärgas om sommaren. Källans vatten gör hela ängen klåk och fruktbar: Här växer på en liten omkrets både hallon och hasselnötter, både nypon och vildäpplen, både humle och vintergröna, både rönnbär och oxelbär; det sägs förresten, att det i vår äng skall finnas alla slags lövträd.”³⁴ Kvantiteten av alla de arter som uppstått till följd av källans vitaliserande förmågor är anmärkningsvärd. Det är även mycket färgstarka växtarter vilket i viss utsträckning förstärker källans livsbringande krafter.

Även sockenborna tycks kunna välsignas med källans livgivande krafter, i synnerhet i tider av härjande sjukdomar och epidemier, exempelvis pesten i *Tid II*: “Och jag har gått hit upp till källan för att i natt söka bot mot den svåra sjukdomen: Vattnet som rinner här avhjälper Johannisnatten varje plåga och gör varje sjuk sund och hälsosam.”³⁵

Sammanfogningen av tiden

Din stund på jorden och Brudarnas källa är romaner som växlar mellan olika tider. I *Din stund på jorden* baseras hela berättelsen på förflyttningar framåt och bakåt i tiden, mellan hotellrummet i Kalifornien (år 1962) och barndomen i hemsocken i Småland (början 1900-tal), så att historien, som Philip Holmes uttrycker det, “avslöjas i korta svep som om

³⁴ Moberg (2014), s. 56

³⁵ Moberg (2014), s. 72

den blir belyst av en svängande lampa.”³⁶ *Brudarna källa*, till skillnad från *Din stund på jorden*, rör sig ständigt bakåt i tidsrymden, allt eftersom tiderna efterträds av en ny. De olika tidskildringarna är emellertid inte avskilda från varandra. De är i mångt och mycket sammanvävda genom diverse komponenter.

Den allra tydligaste tidssammanfogningen i *Din Stund på jorden*, återfinns i passagen där Albert, som vid tillfället befinner sig på tillfällig vistelse i sin födelsesocken, står och betraktar den bäck vid vilken han och Sigfrid spenderade mycket tid. Bäckens är således starkt kopplad till varma minnen, vilket frammanar en flashback-liknande effekt. Vid bäcken upplever Albert hur distinktionen mellan nu och då försvinner, och de flyter samman till ett: “Men när jag ligger vaken om nätterna hör jag stundom ljudet från ett annat vatten, ett vatten långt borta. Det är en fjärran ström, som rinner i en smal, slingrande fåra genom skogar och ängar i ett annat land. [...] Det är min barndoms bäck, där jag för någon vecka sen mötte min bror. [...] Under min vandring utefter Bjurbäcken kom jag till en glänta i granskogen, där fåran gjorde en tvärkrök. Och då skedde det. [...] Jag hörde och jag såg. Jag var tillbaka. Jag stod här i denna stund — men också under en annan stund för länge länge sedan. Nu och då flöt samman och blev bara nu.”³⁷

Tidssammanfogningen manifesterar sig emellertid även vid ett senare tillfälle: “Det tunga havsbruset återvänder till mina öronsnäckor. Där blandar de sig med ett lättare och ljusare ljud: Sorlet från ett strömmande vatten, en bäckfåra. Sakta drar jag andan och lyssnar: Hör jag rätt? Kan jag höra den ström här från andra sidan jorden? Min hörsel är något nedsatt numera men den förnyas och skärps om natten. Jag hör nya, egna ljud. Ljudet från två vatten förenar sig i natt i mina öron. Det ena dånar utanför min vägg, det andra sorlar tusen mil bort.”

³⁶ Holmes (2001), s. 177

³⁷ Moberg (1998), s. 26–27

Precis som i tidigare passage flyter nu och då samman, och distinktionen tycks även här vara borta.

Källan som sammanfogare av tiden i *Brudarnas källa* blir mest uppenbar i romanens sista del *Vi vid vakan*, där de fyra tidernas protagonisterna församlats i källan, eller efterlivet: “Här är vi församlade, vi fyra spelmän av samma släkt. Det är vi som spelar. Här stämmer vi samman lira och fiol, bockhorn och pipa, här stämmer vi upp till en runddans, som går genom natten utan ålder”³⁸ Protagonisterna har församlats i källan ävenledes de tidsperioder i vilka de verkar, vilket gör källan till en plats där det förgångna lagras och koncentreras, där svunna tider ansamlas och således fogas samman. Detta genererar, paradoxalt nog, en tidlöshet.

Icke att förglömma är det faktum att källan är den enda gemensamma nämnaren för romanens samtliga fyra tidsepisoder, och att den i mångt och mycket fyller samma funktion för protagonisterna, vilket gör att den blir den förbindelse som sammanhåller samtliga tidsepoker. Mycket skiljer tiderna åt, men bäcken består genom romanen och blir således en överbrygga sinsemellan — en länk som håller dem samman.

Slutsats

Vilhelm Moberg var starkt präglad av vattenkällor i olika former, något som färgat av sig på flertalet av hans romaner, i synnerhet på *Din stund på jorden* och *Brudarnas källa*. Vatten, i form av hav och bäck representerar i båda romanerna evigheten, varifrån allt och alla härstammar, dit allt och alla återvänder. Vatten porträtteras i båda romanerna som en kraft som inte bara bringar liv utan även berövar liv, något som tar sig konkreta former i båda

³⁸ Moberg (2014), s. 179

romanerna genom att låta Albert uppleva en nära döden upplevelse vid ett bad i Stilla havet, samt genom att låta tre av de fyra protagonisterna i *Brudarnas källa* avlida i källans fåra. Vatten står emellertid tillika för en helande kraft, i fysisk såväl som psykisk bemärkelse. I *Din stund på jorden* skingras Alberts, stundom degraderande, existentiella grubblerier i närheten av havet och det ger honom livskraften åter. I *Brudarnas källa* återger källan mödomen till kvinnorna, vilket i romanen betraktas som en dygd; ett slags fysisk helning. Havet och källan fungerar emellertid ävenledes som sammanfogare av tiden. I *Din stund på jorden* återfinns den tydligaste tidssammanfogningen i passagen där Albert står vid den bäck han och Sigfrid spenderade stora delar av sin uppväxt. Albert uttrycker hur nu och då flyter samman, och antyder alltså hur det vid tillfället inte finns någon påtaglig distinktion mellan nutid och det förgångna. I *Brudarnas källa* blir tidssammanfogningen som mest påtaglig vid romanens sista del, *Vi vid vakan*, där samtliga tidsepoker och protagonister ansamlats. Det förgångna koncentreras i Källan, vilket genererar en tidlöshet.

Vid simultan betraktning av vattnets distinkta funktioner i de båda romanerna, är det svårt att inte slås av det faktum att vattnet i de båda romanerna påminner om en religiös storhet, eller högre makt. De förmågor som en högre makt i regel sägs vara i besittning av överensstämmer i mångt och mycket med de förmågor som även vattnet, i form av hav och bäck, innehar. I *Din stund på jorden* uttrycker Albert vid ett tillfälle hur den Gudatro hans mycket fromma Gudfruktiga föräldrar förkunnat i hemmet under hans och Sigfrids uppväxt stävjas i och med Sigfrids bortgång, som Albert finner mycket orättvis. Måhända ersatte havet den Gud Albert förlorade tilltron till i och med Sigfrids bortgång och fyllde därigenom det tomrum som den söndervittrade Gudstron efterlämnade? Detta förstärks av det faktum att versaler används vid benämningarna av havet, som t.ex. "Store Hjälpare", vilket osökt för tankarna till utskrivna benämningar på religiösa storheter.

Namnet på källan i Brudarnas källa härrör från dess förmåga att ge unga kvinnor mödomen åter. Detta betraktades som en Gudomlig dygd, då en kvinnas mödom, under de kristna tidsperioderna, representerade oskuldsfullhet och sedlig renhet. Således erhåller unga kvinnor, genom källan, den högre maktens gunst. I *Tid IV*, som utspelar sig under bronsålder, har kristendomen ännu inte gjort sitt intåg, och hedendomen är den etablerade folktron. I slutet av denna tidsperiod genomförs offerritualer i källan för att blidka de hedniska högre makterna. När allt kommer omkring är källan i samtliga tider, oavsett folktro, en förbindelse med religiösa storheter — Gud i de kristna tidsepokerna, och de hedniska högre makterna i den förkristna tidsepoken. Källan blir den rådande folktrons förlängda arm, genom vilken man antingen blidkar de religiösa makterna, eller erhåller dess gunst.

Källförteckning

Primära:

Moberg, Vilhelm (2014), *Brudarnas källa*, Stockholm: Carlsson Bokförlag

Moberg, Vilhelm (1998), *Din stund på jorden*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag

Sekundära:

Holmes, Philip (2001), *Vilhelm Moberg: En introduktion till hans författarskap*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Johansson, Anders (2011), *I Vilhelm Mobergs sällskap*. Kalmar: Ängö bok och bild

Holmgren, Ola (2005), *Emigrant i moderniteten: Vilhelm Mobergs mansfantasier*. Stockholm/Stehag: Östlings Bokförlag Symposion

Nettervik, Ingrid och Williams, Anna (red.) (2009), *Vidare med Vilhelm Moberg*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Eidevall, Gunnar (red.) (1993), *Porträtt av Vilhelm Moberg*. Stockholm: Carlsson bokförlag